

ÚVODNÍ STUDIE K PŘEVOSTOVĚ „MANON LESCAUT“

/Guy de Maupassant/

I.

Ačkoli staletá zkušenost dokázala, že žena bez výjimky jest neschopna každé práce skutečně umělecké, nebo skutečně vědecké, usilují za dnešních dnů o to, aby nám vnutili ženu lékaře a ženu-politika.

Pokus je zbytečný, když nemáme ještě ženy malířky, nebo ženy hudebnice, přes zuřivou snahu domácích dcer a všech děvčat na vdaní vůbec, které se učí pianu, ba i komponování s vytrvalostí hodnou lepších výsledků, nebo které maží barvami olejovými i vodovými, a odvažují se i na nahotu, aniž by se jim podařilo malovati co jiného, než vějíře, květiny, talíře a prostřední podobizny.

Žena má na světě dvě úlohy, významné a čaruplné obě: lásku a mateřství.

Naši podivuhodní učitelé, Řekové, kteří měli o životě pojmy rozumnější a čistší, než se nám zdá dnes, chápali dobře toto dvojí poslání družky mužovy. Ježto jejich jasný rozum nemiloval zmatků, vytkli určitě a rozhodně toto dvojí postavení ženy v životě.

Ty, které jim měly dávat děti, pečlivě volené, zdravé a silné, byly uzavřeny v domě, jsouce úplně zabaveny svou posvátnou povinností, svatým a přirozeným úkolem roditi a vychovávat jejich syny, z nichž stanou se muži, Řekové, a dcery, které budou matkami.

Ty, které jim měly poskytovat lásky, zpřijemňovati a oduševňovati hodiny odpočinku, žily svobodně, zahrnuty poctami, péčí a dvornostmi. Byly to veliké milostnice, jejichž úloha pozůstávala v tom, aby byly krásny a svůdny, aby unášely oči, poutaly ducha a vzrušovaly srdce.

Žádalo se od nich, jen aby se líbily, aby užívaly každého úskoku a každé dovednosti k provozování jemného a tajuplného umění svůdnosti a milování.

Byli tak šetrni k jejich kráse, že poslali loď pro Hippokrata do Afriky, když jednu z nich ohrožovalo těhotenství.

Velicí mužové, umělci, filosofové, vojevůdci, žili v domě těchto milostnic, poslouchali jejich rad, shledávali v důvěrném obcování s nimi onu delikátní něhu, která jest v bytosti žen, a hledali

v jejich lásce to něco skoro božského, toto smyslné a poetické opojení, které rozlévají rty i očima.

Bylo vskutku dáno ženě, aby si podmaňovala a okouzlovala muže jen tvarem svého těla, úsměvem rtů a mocí pohledu. Její neodolatelná moc vychází z ní, zahrnuje a upoutává nás, aniž bychom se mohli vzepříti, zápasiti, uniknouti jí, přináleželi-li žena k rodu velikých dobytatelek a velikých svůdnic.

Některé z těchto ovládají dějiny světové, rozlévají nad svým stoletím kouzlo poetické a vzrušující. Avšak podléháme-li z povzdálí zmizelým vděkům těch, které žily, jsme-li do nich skoro zamilováni ještě dálkou staletí, jako Viktor Cousin byl zamilován do paní de Longueville, jak mnohem více nás rozněcují ony, které básníci stvořili ve svých snech!

Zbožňování hodnými bytostmi, jejichž krása nás dojíhá z takové dálky, byly za dávnou Kleopatru, Aspasiu, Phrynu, Ninon de Lenclos, Marion Delorme, madame Pompadour atd.

A když si pomyslíme na tyto mrtvé krásky, na ony ze starých dějin, oděné vlnivými látkami, na ony ze středověku, nosící grand hennin, a které Michelet nám představuje „vážné v jistotě hříchu“, a na ony, které činily tak půvabným dvůr našich králů, popěvujeme si, bezděčně dojati, onu tak smutnou a tak sladkou balladu Villonovu:

Kde jsou ty krásky, jež znal starý svět,
kde římská Flora s usměvavou lící,
Archipiada, Thais, sladký květ,
jež pokrevní jí byla sestřenicí,
a o nichž echem chválu roznášely
řek lesnatý a jezer skalný břeh —
tak krásou nadlidskou se celé skvěly!
Kde jsou však sněhy z časů těch?

Královna Blanka, která liljí plála,
sireny hlasem píseň pěla mnohou,
Beatrix, Allys, Berta s velkou nohou,
Harambouges, jež v Maine panovala,
a Johana, již v Rouenu kdys ráno
Angličan připravil smrt v plamenech,
kde jsou ty všecky, Nejsvětější Panno?
A kde jsou sněhy z časů těch?

II.

Avšak jsou-li dějiny národů okrášleny některými postavami žen, které září jako hvězdy, dějiny myšlenky lidské, myšlenky umění, osvíceny jsou rovněž několika obrazy žen, vysněnými spisovateli, nakreslenými malíři, nebo vytesanými z mramoru dlátem sochařů.

Tělo Venuše Miloské, hlava Jocondy, tvář Manony Lescautovy naplňují a vzrušují naši duši, a vždycky budou žítí v srdci člověka, vždycky uvedou v nadšení všecky umělce, všecky snílky, všecky ty, kdož ždají a stíhají formu tušenou a nedostižnou.

Spisovatelé zanechali nám pouze tři nebo čtyry takovéto vděkuplné typy, které nám připadají známými, které v nás žijí jako vzpomínky, takovéto vidiny dosahující až zdání skutečnosti.

Přede všemi je to Dido, žena, která miluje v zralosti svého věku, s veškerou vřelostí krve, celou silou žádosti, celou horečkou polibků. Je smyslná, prudká, ohnivá, s ústy, na nichž se chvějí polibky mnohdy kousavé, s pažema stále rozpjatýma, s očima smělýma, které vyzývají k objetí, jejichž plamen jest necudný.

Potom je to Julie, mladá dívka, u níž probouzí se láska, láska již horoucí, cudná dosud, avšak již drtící a vraždící.

Potom je to Virginie, nevinnější, prostší, božsky čistá, zahlídnutá tam v dáli, na onom zeleném ostrově. Ta svádí k snění, ta svádí k slzám, ta nevzbouzí hrubého chtíce. Je to panna a mučednice poetické lásky.

Konečně je to Manon Lescautova, ženštější než všecky ostatní, naivně prostopášná, zrádná, milující, vzrušující, duchaplná, strašlivá a rozkošná.

V této postavě, tak plné svůdnosti a bezděčné šalby, spisovatel jakoby stělesnil vše, co jest nejušlechtilejší, nejvíce unášející a nejšpatnější v bytosti ženské. Manon, toť žena celá, jaká bývala, jaká jest a jaká bude vždycky.

Nenacházíme-liž v ní Evu ztraceného ráje, věčnou a úskočnou a naivní pokušitelku, která nikdy nerozeznává dobra od zla, a unáší samotnou mocí svých úst a očí slabého i silného, věčně stejného muže?

Adam podle prostodušné legendy Písma jí jablko, které mu podala jeho družka. Des Grieux od té chvíle, kdy potkal tuto neodolatelnou dívku, stává se — aniž by věděl, aniž by chápal, pouhou nákazou ženské duše, pouhým sblížením se s její záhubnou povahou — darebou, ničemou, skoro bezděčným spole-

čníkem této bezděčné a rozkošné ničemnice.

Je si vědom toho, co činí? Není. Polibek této ženy zakalil jeho oči, zmalátnil jeho duši. Je si toho vědom tak málo, jedná s takou opravdovostí, že sami necítíme naivní mrzkosti jeho činů; podléháme jako on unášejícím vděkům Manony, jako on ji milujeme, jako on bychom se snad proviňovali!

Rozumíme mu, nehoršíme se nad ním tak, jako bychom se horšili nad někým jiným, dáváme mu takřka rozhřešení, odpouštíme mu pro ni, protože se také cítíme slabými před tímto úchvatným obrazem, před tímto jedinečným sbásněním tvora lásky.

A to je věc zvláštní, všimneme-li si této tak úplné shovívavosti čtenářovy vůči hanebným činům rytíře Des Grieux a jeho ošemetné milenky.

To proto, že nikdy výtvar uměleckého snu nemluvil mocněji k smyslům člověka, než tato skvostná darebnice, jejíž jemné a chorobné kouzlo zdá se vyprchávati jako lehýnká a skoro nepostřizitelná vůně ze všech stránek této podivuhodné knihy, z každé věty, z každého slova, které mluví o ní.

A jak je přece opravdová, tato poběhlice, opravdová ve svých nezbednostech, upřímná ve svých špatnostech! Des Grieux ukazuje nám ji sám v několika řádcích, které vystihují daleko lépe ženu, než větší díl objemných románů, činících nároky na název psychologických: „Nikdy dívka nelnula méně k penězům než ona, avšak ona nemohla býti klidna ani okamžik v obavě, že by jich neměla. Nechtěla nikdy dotknouti se haléře, bylo-li možno baviti se, aniž by bylo třeba vydati jej. Netázala se ani po tom, mnoho-li máme... Avšak bylo jí takovou potřebou, býti zaujata zábavou, že bez toho nebylo lze spolehnouti se na její čest a na její náklonnost.“

Kolik žen je tu vystiženo až do dna srdce těmito krátkými větami!

Avšak její bratr, jenž uvažuje a počítá, našel boháče, kterého uvede ve styk se svou sestrou. Tato přijme ráda štěstí, které jí přichází tímto způsobem, a píše Des Grieuxovi s veškerou opravdovostí, s veškerou naivní mrzkostí svého srdce: „Pracuji, abych učinila svého rytíře bohatým a šťastným.“

Je to zvíře lásky, zvíře s úskočnými instinkty, kterému naprosto schází všechna delikátnost, nebo spíše všechen stud citů. Přece však miluje, miluje „svého rytíře“, avšak jakým to zvláštním způsobem, s jakou dívčí lehkomyšlností! Jakmile na-

lezla přepych, bohatství, svrchovaný blahobyť v domě a v milování jiného, bojí se, že se Des Grieux nudí, a pošle mu, aby její povyrazila, dívku ochotných polibků; potom se diví, že jí nechtěl, neboť nepochopila nikdy prudké lásky tohoto člověka: „Přála jsem si opravdově, aby vás na chvíli povyrazila, neboť od vás žádám jen věrnost srdce.“

A když rytíř, všecek zlomen, provází káru, která odváží jeho milenkou, nedovede pochopiti, jaká neznámá moc připoutává tohoto bědného člověka k jejím krokům, ona, které připadalo tak prostým opustiti jej v hodinách nouze, ona, pro kterou peníze a láska v podstatě byly jedno a totéž.

Těmito jemnými a hluboce lidskými rysy abbé Prévost učinil z Manony Lescautovy postavu nenapodobitelnou. Zdaž tato dívka věčně jiná, složitá, měnivá, vážná, ohavná a zbožňovaná hodná, plná nevysvětlitelných hnutí srdce, nepochopitelných citů, rozpočtů podivných a zločinné naivnosti, zdaž není podivuhodně pravdivá? Jak se liší od vzorů hříchu a ctnosti, které bez vzájemného jich proplétání představují nám románopisci sentimentalisté, tvořící typy neproměnné, nechápající, že člověk má vždycky bezpočet tvářností!

Avšak známe-li ji po stránce mravní, vidíme ji také ještě svými očima, tuto Manon; vidíme ji tak dobře, jako bychom se s ní byli setkali a milovali ji. Známe ten pohled jasný a lstivý, jenž jako by se stále usmíval a stále sliboval, který dává před námi táhnouti obrazům vzrušujícím a přesné; známe tato ústa veselá a lhavá, ty drobné zuby pod svůdnými rty, ty brvy jemné a dlouhé, a ten živý a zálibný posun hlavy, ty okouzlující pohyby, a ztajený dech tohoto svěžího těla pod šatem, prosáklým vůněmi.

Nikdy žádná žena nebyla představena tak, jako tato, tak určitě, tak úplně; nikdy žádná žena nebyla více ženou, neuzavírala v sobě takovouto trest onoho strašného ženství, tak sladkého a tak šalebného!

A když se stále tolik mluví o literárních školách, zdaž není zvláštní a poučno viděti, jak tato kniha přežila, zůstává a zůstane v platnosti pouhou silou své opravdovosti, zjevnou pravděpodobností osob, které uvádí na jeviště?

Kolik jiných románů z téže doby, napsaných snad s větším uměním, zapadlo! Všecko, co duchaplní spisovatelé vynalezli a sestrojili pro zábavu svých vrstevníků, rozpadlo se v zapomenutí! Jsou známy sotva názvy nejslavnějších knih; bylo by těžko doptati se, co je v nich psáno. Jedině tato povídka, tak nemravná

a pravdivá, tak správná, že nám nedovoluje pochybovati o stavu jistých duší v tomto určitém okamžiku v životě francouzském, tak upřímná, že ani ve snu nás nenapadá horšiti se pro dvojakost jednání, zůstává dílem mistrovským, jedním z těch, které tvoří část dějin toho kterého národa.

Není to důrazným poučením, mocnějším než všechny theorie, než všechno hloubání, pro ty, kdož si zvolili zvláštní povolání popsávati bílý papír příhodami, které vymýšlejí?

Text převzat z knihy:

PRÉVOST, A. F. *Manon Lescaut*. Přel. Antonín Váňa. Praha: J. Otto, 1898. s. 5-14. Světová knihovna; sv. 20.-21.